

Маршицька Вікторія,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН

України, м.Київ

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ДНЗ

Характер сучасних трансформаційних процесів в Україні, їх масштабність та глибина, суперечності складного періоду соціально-економічних змін останніх років зумовлюють загострення інтересу суспільства до проблеми соціалізації особистості. Виключно важливого значення вона набуває на етапі дошкільного дитинства, адже, дошкільний вік виступає початковим етапом формування вихованця як активного суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Це зумовлено тим, що вже у дошкільному віці особистість включається у важливі сфери життя суспільства. У цей період найбільш активно взаємозбагачуються взаємовідносини особистості з іншими людьми, відбувається засвоєння елементарних понять, формування умінь і навичок рольової поведінки, що імітують суспільні відносини.

Старший дошкільний вік є періодом найбільш інтенсивного соціального розвитку дитини, який повинен розглядатися на чотирьох рівнях: соціальному, інституціональному, міжособистісному, індивідуальному. Саме тому проблема соціалізації дітей, зокрема, старшого дошкільного віку, набуває особливої актуальності. Виникає нагальна потреба в осучасненні змісту, обґрунтуванні та експериментальній перевірці перспективних форм, методів і власне засобів забезпечення в ДНЗ важливого поетапного процесу соціалізації старших дошкільників та його систематичного вдосконалення.

Дошкільний навчальний заклад як потужна соціально-педагогічна система входить до складу соціальних інститутів неперервної освіти і, виступаючи його важливою ланкою, покликаний ефективно вирішувати проблему соціалізації дітей старшого дошкільного віку, а саме, надання дитині допомоги в процесі засвоєння соціального досвіду і входження в систему соціальних стосунків.

Таким чином, у сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою є соціалізація особистості дитини як процес і результат її соціального розвитку та

виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля, мати право свободи вибору і ставати суб'єктом власної життєдіяльності. У зв'язку з цим дошкільному навчальному закладу відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідною соціальною інституцією, яка забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному довкіллі.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у визначенні оптимальних шляхів підготовки дитини до життя, формування її соціальних орієнтацій, стимулювання особистісної самореалізації зумовлена передусім зміною освітньої парадигми, труднощами сучасного періоду в розвитку нашого суспільства, масштабністю й гостротою його соціальних, культурних та економічних проблем.

Саме тому наукове дослідження актуалізує зростання значущості розробки й ефективного застосування теоретико-методичних засад соціалізації дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі, зокрема щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки змісту, форм та методів організації процесу соціалізації старших дошкільників в умовах ДНЗ. Соціалізація старших дошкільників у різних видах діяльності, яка може бути зреалізована в дошкільному навчальному закладі, потребує визначення інноваційного змісту, форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, налагодження міцної партнерської взаємодії ДНЗ і родини старшого дошкільника, виконання вихователем фасилітаційної функції у збагаченні соціального досвіду, розкриття і розвитку здібностей, моральних якостей вихованця, реалізації ним свого особистісного потенціалу.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень свідчить про зростаючий інтерес учених до проблеми ранньої соціалізації дітей. Так, проблема соціалізації особистості розглядалася з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій. Серед учених, які суттєво вплинули на дослідження проблеми соціалізації, слід назвати Г. Гіддінгса, Е. Дюркгейма,

Е. Еріксона, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Парсонса, Г. Тарда, З. Фрейда та ін. Загальній соціалізаційній проблематиці присвятили свої роботи Г. Андрєєва, Б. Вульфова, М. Євтух, В. Зеньковський, М. Лукашевич, Р. Овчарова, С. Русова, В. Семенов, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін. Крім того, розроблено сучасні концепції соціалізації особистості (Н. Голованова, Н. Заверико, І. Зверєва, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко); розкрито соціально-психологічні аспекти соціалізації з урахуванням вікових особливостей (А. Р. Аблітарова, В. Абраменкова, К. Альбуханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев, С. Курінна, О. Леонтєв, В. Мухіна, А. Петровський, Т. Рєпіна, С. Семчук, С. Фера, Д. Фельдштейн); соціально-педагогічні засади проблеми з урахуванням нової соціокультурної ситуації характеризуються у дослідженнях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Болгаріної, Т. Василькової, Ю. Василькової, М. Галагузової, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, В. Кузя, С. Литвиненко, Л. Міщик, Л. Новікової, А. Рижанової, І. Рогальської, С. Хлеб'як, Л. Штефан.

Наукова обґрунтованість запропонованого дослідження обумовлена покладеними в її основу: методологічними підходами (системно-цілісним, особистісно-діяльнісним, культурологічним, компетентнісним); концепціями, присвяченими вивченню особливостей формування особистості дитини (І. Бех, Ш. Амонашвілі, К. Вентцель, Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський та ін.); сучасними теоріями соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, Т. Василькова, М. Галагузова, Н. Голованова, Т. Дмитренко, І. Зверєва, А. Капська, А. Рижанова, І. Рогальська, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко та ін.); науковими концептуальними підходами до організації суспільної дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузь, С. Кузьменко, Т. Поніманська, К. Крутій); сучасними підходами щодо організації педагогічного процесу дошкільного навчального закладу (занурення дітей у різноманітні проблемні ситуації (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голованова, Т. Поніманська), виховні психологічні ситуації (І. Бех, В. Кузьменко); діалогічне спілкування (А. Арушанова, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Кулачківська, С. Ладивір, І. Луценко, Т. Пироженко),

інтегрованість подання дітям знань про суспільне довкілля (Н. Гавриш), про світ людей (Т. Поніманська), технології гуманістичного виховання (Т. Поніманська), проектування соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості (Н. Голованова)); чинними державними вимогами до компетентності дитини дошкільного віку.

Актуальність і соціальна значущість проблеми визначається потребою у розв'язанні суперечностей між: об'єктивними вимогами суспільства до підвищення рівня соціалізації дітей старшого дошкільного віку і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних основ управління даним процесом; об'єктивною потребою науковців і педагогів-практиків у ґрунтовному науково-методичному забезпеченні процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку і недостатньою розробленістю якісного навчально-методичного оснащення дошкільного навчального закладу, що забезпечує оптимальний рівень соціалізації старших дошкільників; необхідністю цілеспрямованої консолідації зусиль вихователів ДНЗ і батьків дітей у процесі соціалізації старших дошкільників і недостатньою теоретико-методичною розробленістю змісту, форм і методів їх освітньої взаємодії; потребою сучасної дошкільної освіти у висококваліфікованих вихователях, здатних до проектування, конструювання та ефективної реалізації сучасного змісту, форм, методів, педагогічних умов соціалізації дітей старшого дошкільного віку, й відсутністю у вищих педагогічних навчальних закладах відповідної цілісної системи підготовки та вдосконалення компетентності педагогів із цієї актуальної проблеми.

В основу організації роботи дошкільного навчального закладу, спрямованої на сприяння соціалізації дітей старшого дошкільного віку, покладено ідею дитиноцентричного та гуманістичного підходів, які згідно Конвенції про права дитини захищають самобутність і неповторність дитинства.

Ефективність запропонованих змісту, форм і методів організації освітнього процесу та життєдіяльності старших дошкільників у ДНЗ у цілому, сприятливих для забезпечення соціалізації дітей, визначається об'єднанням зусиль сім'ї та дошкільного закладу в досягненні достатнього рівня соціалізованості як результату цілеспрямованого соціального виховання. Принципового значення набуває надання

пріоритету збагаченню соціального досвіду дітей над формуванням у них соціальних уявлень.

Збагачення соціального досвіду в освітньому процесі має відбуватися в різних видах дитячої діяльності через часткове делегування старшим дошкільникам повноважень в організації групи/підгрупи ровесників на виконання спільного завдання, розподілу доручень, реалізації соціальних ролей тощо. Формуванню соціальних уявлень сприяє застосування інтерактивних методів навчання, що гарантує їх свідоме засвоєння дітьми і перенесення у власну практику соціальних відносин.

Важливою умовою забезпечення ефективності соціалізаційних процесів є змінна позиція дорослих (батьків і педагогів), пов'язана з поступовим розширенням, збагаченням соціального досвіду старших дошкільників для формування в них готовності самостійно діяти, приймати рішення і нести відповідальність за наслідки своїх дій у межах вікових можливостей. Таким чином, цілеспрямоване соціальне виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільному закладі як системний процес зв'язків, взаємодій і взаємовпливів способів та засобів регуляції життєдіяльності сприяє актуалізації їхнього особистісного ресурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Виховуємо базові якості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: метод. посіб. / Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. Н. Гавриш. — Харків: Друкарня Мадрид, 2015. — 220 с.
3. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко; Наук. ред. А.М. Богуш; За заг. ред. Н.В. Гавриш. — Луганськ: Альма-матер, 2006. — 368 с.
4. Кулачківська С.Є., Ладивір С.О. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку) / Світлана Євгенівна Кулачківська, Світлана Олексіївна Ладивір. — К.: Нора-прінт, 1996. — 108 с.
5. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. — Харків: Друкарня «Мадрид», 2015. — 330 с.